

SPRÁVA KOMISIE PREZIDENTA ČSFR NA PREŠETRENIE ČINNOSTI ČSLA V NOVEMBRI 1989

ALEX MASKALÍK

MASKALÍK, A.: CSFR President Committee Report on Investigation of the CSLA Activity in November 1989. *Vojenská história*, 2, 17, 2013, pp 146-170, Bratislava.

The document published in original form is aimed at explaining the events surrounding the CS army and its possible deployment against protesters in November 1989, which surfaced immediately after the first free elections in June 1990. The aforementioned facts are said to have been investigated and reviewed by the special committee established by the president, Václav Havel. Within the investigation, the committee carried out interviews with selected members of the army as well as the National Security Corps. Its one-month-long work resulted in the „*CSFR President Committee Report on Investigation of the CSLA Activity on the Days of November 1989*”, leading to considerable changes in the top command. The author states that the main part of the report analyses the political and personnel situation of the army, legal, organizational and material assumptions of possible use of its powers and tools, the sequence and valuation of the army's activity in the period of November 1989, as well as general conclusions and statements. Four various types of annexes were a part thereof. The first contained the overview of towns in the CS People's Army structure, where the investigation had been carried out, the second provided staffing of the principal functions as of November 17, 1989 as well as organization up to the division degree. It also provided the overview of reserved forces and resources of the CSLA in case of extraordinary precautions declaration. The largest, last, part reconstructs the sequence of activities, measures and mutual connections within the CSLA in the given period based on the evidence found.

Military History. Czechoslovakia. Czechoslovak People's Army in November 1989.

Zvýšenú pozornosť časti čs. politického spektra ohľadom situácie v armáde bolo po páde komunistického monopolu možné badať až bezprostredne po prvých slobodných voľbách v júni 1990. V súvislosti s prenikaním informácií o jej možnom nasadení proti demonštrantom v novembri 1989 sa záujem, prirodzene, najviac koncentroval na objasnenie inkriminovaných udalostí. Prezident Václav Havel preto rozhodol ustanoviť špeciálnu komisiu, ktorej úlohou bolo uvedené skutočnosti preskúmať a posúdiť.¹ Tá si v intenciách

¹ 8-členná komisia bola ustanovená 18. septembra 1990. Jej predsedom sa stal poslanec Snemovne ľudu Federálneho zhromaždenia (za *Občanské fórum*) PhDr. Vojtěch Deyl a sekretárom vedúci starší

prezidentovho rozhodnutia určila za hlavný cieľ zistiť „zda na strane velení ČSLA existoval úmysl použiť časť sil armády proti obyvateľstvu a zda sa armáda pripravovala v listopadu tento úmysl realizovať“. V nadväznosti na to sa komisia podujala prešetriť obsah vydaných nariadení, ako aj preveriť ich rozsah a účel. V rámci vyšetrovania realizovala pohovory s vybranými príslušníkmi armády i Zboru národnej bezpečnosti. Výsledkom ich mesačnej práce bola „Zpráva komise prezidenta ČSFR pro vyšetření činnosti ČSLA v listopadových dnech 1989“, vedúca vo svojom dôsledku k podstatným zmenám v najvyššom velení.² Vo svojej hlavnej časti analyzovala 1) politickú a personálnu situáciu armády, 2) právne, organizačné a faktické predpoklady možného použitia jej síl a prostriedkov, 3) sled a hodnotenie činnosti armády v období novembra 1989, ako aj 4) všeobecné závery a konštatovania. Jej súčasťou boli štyri rôzne typy príloh. Prvá obsahovala prehľad miest v štruktúre čs. ľudovej armády, kde bolo šetrenie realizované, druhá udávala jej „ordre de bataille“ k 17. novembru 1989, tzn. obsadenie hlavných funkcií a organizáciu do divízneho stupňa. Tretia poskytovala prehľad vyčlenených síl a prostriedkov ČSLA v prípade vyhlásenia mimoriadnych bezpečnostných opatrení. Posledná, štvrtá, bola najrozsiahlejšia, keďže na základe rozsiahleho „dôkazového materiálu“ rekonštruovala sled činnosti, opatrení a vzájomných súvislostí v ČSLA v predmetnom období. Hlavnú časť správy, ako aj jej príloh uverejňujeme v pôvodnom znení.³

Z P R Á V A

Komise prezidenta ČSFR pro vyšetření činnosti ČSLA v listopadových dnech 1989

1. politická a personálná situace v ČSLA v listopadových dnech 1989

Idea použitia armády k riešeniu vnútornej politickej situácie mala svoj fundament v pojetí armády minulého štátného systému. Jestliže Komunistická strana v souladu s teziou o své vedoucí úloze ovládala všetky oblasti spoločenského života, pak československá armáda byla vedle SNB a Lidových milicí chápaná jako jeden z přímých mocenských nástrojů ovládání společnosti a bezprostředního zvládnání vnitropolitických potíží.

důstojník – špecialista Vojenskej kancelárie prezidenta republiky pplk. JUDr. Jiří Hnilica. Za jej ďalších členov boli prizvaní pracovníci Oddelenia kontroly služby a výchovy Inšpekcie ministra obrany, vedúci inšpektor – zástupca náčelníka odd. plk.gšt. Ing. Miroslav Kabíček a vedúci inšpektor – špecialista plk. Ing. Jiří Horák. Zostávajúcimi členmi sa stali predseda branného podvýboru oboch komôr Federálneho zhromaždenia (poslanec za *Občanské fórum*) PhDr. Jan Šolc, pracovník Kancelárie prezidenta republiky (súčasne hudobný, divadelný a filmový kritik, novinár a redaktor Rádia Slobodná Európa) Jan Rejžek a členovia *Sdružení vojenská obroda* (nedeliteľnej súčasť *Občanského fóra*) plk. Ing. Vratislav Kadlec (vedúci starší dôstojník Odd. rehabilitačného a odvolacieho Ministerstva obrany) a plk. v zálohe Josef Šiler. Nie je bez zaujímavosti, že členom komisie (prešetrujúcej také závažné vojensko-politické skutočnosti) sa nestal nik zo Slovákov.

² Konkrétne dôsledky „Správy“ (ako aj zákulisie jej vzniku) bude autor rozoberať v samostatnej vedeckej štúdií. Pre úplnosť je nutné ešte dodať, že podľa niektorých zdrojov údajne nie je text predkladanéj „Správy“ identický s pôvodnou „Správou“ vyhotovenou prezidentskou komisiou a že ide len o jej „upravovanú“ verziu (vyrobenú na základe politickej objednávky). Na túto skutočnosť poukázali viacerí aktéri vtedajších udalostí a dokonca z oboch „táborov“ – medzi nimi napr. minister obrany gen. Miroslav Vacek a člen branno-bezpečnostného výboru Federálneho zhromaždenia (poslanec za *Občanské fórum*) Michal Malý.

³ Archiv Ústavu pro soudobé dějiny Praha, f. Archiv Koordinačního centra *Občanského fóra* (nezaradené). Podstatné časti dôkazového materiálu záverečnej štvrtej prílohy sú umiestnené v príslušných pasážach jej poznámkového aparátu.

ČSLA byla pojímána jako mocenský nástroj vnější a současně i vnitřní politiky KSČ.

KSČ systematicky budovala, stabilizovala a kontrolovala svůj absolutní vliv v armádě. Tento zájem prosazovala KSČ jednak prostřednictvím početného aparátu hlavní politické správy, který prolínal až do nejnižších jednotek, jednak důsledným systémem nomenklaturního výběrů velitelských kádrů. Nejvyšší velení armády od ministra přes náměstký, velitele okruhů, armád a divizí spadaly do nomenklatury předsednictva a sekretariátu ÚV KSČ.⁴

Vedle ortodoxně normalizátorské skupiny velení tvořili velkou část, zejména nižšího velení důstojníci, kteří svou loajalitu k vedení KSČ odvozovali z existenčních důvodů. Rozhodující většina z nich byla stranicky organizována a vzhledem k systému vojenské i politické subordinace, nedílné velitelské pravomoci a mentálním stereotypům se v případě nasazení vyčleněných sil oprávněně očekávala jejich použitelnost, a to zejména s ohledem na výslovnou direktivu směrnic vyžadující výběr spolehlivých lidí.

Mužstvo, vojáci základní vojenské služby, bylo ve své drtivé většině imunní vůči ideologické indoktrinaci KSČ. Mezi vojáky a velitelským sborem navíc existovala značná propast v přístupu k vojenské službě i v postojích ke společenskému systému. Ovšem v tehdejšímu systému výběru vojáků vhodných k zařazení do vyčleněných sil, při pokud možno důsledné izolaci mužstva od vnějších vlivů a při účelově voleném působení na vojáky, byla potřebná část mužstva rovněž použitelná.

Velení ČSLA, velitelský sbor i potřebná část mužstva byly připraveny splnit vnitřní funkci armády.

2. Právní, organizační a faktické předpoklady možného použití vyčleněných sil a prostředků ČSLA v období konce roku 1989

a) Právní předpoklady

Hlavní odpovědnost při zabezpečování klidu a pořádku na území ČSSR⁵, jak zněla tehdejší terminologie, měly orgány a síly federálního ministerstva vnitra. V případě potřeby po vyhlášení určeného stupně mimořádných bezpečnostních opatření mělo federální ministerstvo vnitra právo povolát k podpoře své činnosti další ozbrojené složky státní moci.

Možnost použití sil a prostředků ČSLA k zabezpečení klidu a pořádku na území ČSSR legalizoval tehdy platný branný zákon č. 92/1949 Sb. ustanovení § 1 odst. 2 písm. c) tohoto branného zákona ve znění zákona č. 19/1958 Sb. (§ 1. odst. 2 „*Úkolem ozbrojených sil je ... spolupůsobit při udržování veřejného klidu, pořádku a bezpečnosti státu.*“) a o § 60 vládního nařízení č. 21/1958 Sb. se opíral „*Rozkaz ministra národní obrany pro vyčlenění sil a prostředků ČSLA k zabezpečení klidu a pořádku na území ČSSR*“ čj. 0053002/28-11-1971 ze dne 28. 4. 1971, který byl vydán na základě usnesení 8. schůze Rady obrany státu ze dne 3. 10. 1970.⁶ Tento rozkaz obsahuje kromě jiného tato ustanovení:

⁴ Ústřední výbor Komunistické strany Československa.

⁵ Československá socialistická republika (oficiální název Československa v období let 1960 – 1990).

⁶ Východiskovým se stal „*Centrální plán mimořádných bezpečnostních opatření*“ vypracovaný Ministerstvem vnitra na základě usnesení Rady obrany státu. Súčastou plánu boli viaceré (v podstate na seba naväzujúce) akcie, ako napr. „Stráž“, „Hlídka“, „Vlna“, „Zásah“, či „Norbert“. Nasadenie čs. armády (a ostatných bezpečnostných zložiek) na zabezpečenie poriadku na území republiky bolo pre predstaviteľov vládnucej KSČ prirodzeným riešením na zvládanie prípadných vnútropolitických ťažkostí, čo našlo svoj bezprostredný odraz už po maďarských udalostiach v roku 1958, ale aj v čase nastupujúcej normalizácie v rokoch 1969 – 1970.

K zabezpečení tohoto úkolu nařizují:

1. Silami a prostředky ČSLA c) podporovat činnost VB⁷ při potlačování hromadných protispolečenských vystoupení.

b) Organizační předpoklady

Pro případ rozsáhlého vystoupení obyvatelstva proti režimu se počítalo s mimořádnými bezpečnostními opatřeními. Postup různých ozbrojených složek v situaci vyhlášených bezpečnostních opatření byl zpracován v dokumentu „*Centrální plán mimořádných bezpečnostních opatření*“, který vypracovalo ministerstvo vnitra ČSSR podle zásad usnesení Rady obrany státu z roku 1970.

Z centrálního plánu mimořádných bezpečnostních opatření vycházely plány složek a součástí bezpečnostního aparátu a jiných orgánů mimořádných bezpečnostních opatření, tj. národní, krajské a okresní plány. Účelem centrálního plánu mimořádných bezpečnostních opatření a prováděcích plánů bylo zajistit maximální připravenost a potřebnou automatiku činností spojených s mimořádnými bezpečnostními opatřeními.

Mimořádná bezpečnostní opatření měla být vyhlášována a prováděná v době, kdyby byla na základě odhadu vývoje vnitropolitické, nebo bezpečnostní situace alespoň hromadná protispolečenská vystoupení, jak zněl tehdejší termín.

Vyhlášení mimořádných bezpečnostních opatření na území ČSSR včetně její varianty a stupně prováděl ministr vnitra po předchozím schválení Předsednictva ÚV KSC, v případě nebezpečí z prodlení pak po dohodě s předsedou Rady obrany státu (gen. tajemník ÚV KSC).

Pro výkon mimořádných bezpečnostních opatření se počítalo s těmito složkami v závislosti na vyhlášeném stupni mimořádných bezp. opatření: StB⁸, VB, ČSLA, LM⁹, Civilní obrana, Požární ochrana, Sbor nápravné výchovy.

Mimořádná bezp. opatření se vyhlášovala ve stupních – var. I stupeň 1 až 5; var. II – stupeň 6 až 7. Použití sil ČSLA by přicházelo v úvahu od stupně 4 až 7. Je důležité zdůraznit, že plán počítal i s možností vyhlášení stupně 7 MBO¹⁰, který by se pak vztahoval na všechny ozbrojené síly ČSSR a znamenal by použití všech sil ČSLA.

V případě vyhlášení mimořádných bezpečnostních opatření byl ústředním orgánem pro řízení úkolů Společný operační štáb ČSSR. Společný operační štáb tvořili: federální ministr vnitra ČSSR – náčelník štábu, ministři vnitra republik, náměstci federálního ministra vnitra, ministr národní obrany a náčelník hlavního štábu LM.

Obdobné operační štáby se při mimořádných bezpečnostních opatřeních zřizovaly na národních, krajských a okresních stupních.

Vyčleněné jednotky ČSLA, LM, CO, event. SNV¹¹ a speciální technika se předávala do dispozice příslušným operačním štábům. Po přidělení k nasazení podléhali velitelé těchto jednotek příslušným velitelům SNB, popř. styčným důstojníkům SNB.¹²

⁷ Verejná bezpečnosť.

⁸ Státní bezpečnost.

⁹ Lidové milice.

¹⁰ Mimoriadne bezpečnostné opatrenia.

¹¹ Civilná obrana, Sbor nápravní výchovy.

¹² Sbor národní bezpečnosti.

Metodiku přípravy a použití sil a prostředků ČSLA za mimořádných bezp. opatřeních upravovala „Směrnice náčelníka generálního štábu pro vyčlenění sil a prostředků ČSLA k zabezpečení klidu a pořádku na území ČSSR“ čj. 0053001/29-11-1971.

Členem územních operačních štábů byli i velitelé nebo jejich zástupci příslušného teritoriálního stupně velení ČSLA.

Na úrovni vojenských okruhů, armád, divizí a útvarů byly rovněž vypracovány plány použití jednotek ČSLA k výpomoci orgánům VB.

Jednotky určené pro poskytnutí výpomoci VB se buď uváděly do pohotovosti k vyčlenění nebo se vyčleňovaly k zásahu. Při uvedení do pohotovosti k vyčlenění se jednotky měly sestavit a provádět zaměstnání v posádce tak, aby kdykoliv na rozkaz byly schopny do 20 minut plnit úkoly podle zpracovaných plánů.

Při vyčlenění k zásahu (po předchozím uvedení do pohotovosti) se jednotky s příslušnou výzbrojí a technikou měly přesunout do určených prostorů a být připraveny k plánované činnosti.

Velení operací se zajišťovalo tak, že po vydání rozkazu ministra národní obrany pro vyčlenění sil a prostředků ČSLA do pořádkových jednotek se zabezpečovala přítomnost hlavních funkcionářů složek správ MNO¹³, svazů, svazků, Krajských vojenských správ, voj. akademií a škol na pracovišti. U ministerstva národní obrany, svazů, KVS¹⁴ a dále podle rozhodnutí velitelů vojenských okruhů se zřizovaly operační skupiny k řízení akcí armády a k pravidelnému informování nadřízeného velení. Současně MNO, Krajské vojenské správy a jiná určená velitelství vysílala své zástupce do Společného operačního štábu (na nižší územní úrovni do operačního štábu teritoria).

Určené jednotky a velitelé procházeli pravidelným výcvikem pro plnění úkolů vyplývajících z mimořádných bezpečnostních opatření.

c) Faktické předpoklady

„Centrální plán vyčleněných sil a prostředků pro mimořádná bezpečnostní opatření MNO“ předpokládal nasazení následujících počtu osob a techniky:

	voj. z pov.	voj. zákl. sl.	nákl. a.	transp. ¹⁵	tanky
ČSR ¹⁶	648	10 967	626	92	155
z toho Praha	121	3 412	216	40	94
SSR ¹⁷	142	2 753	130	39	-
celkem ČSSR	790	13 720	756	130	155

(Pozn. Z celkového počtu 155 tanků tvořilo 94 tanků zálohu MNO pro Prahu a zbytek tanků zůstal v záloze MNO.)

Tyto vyčleněné síly byly vybaveny spojovacími prostředky, prostředky protichemické ochrany a municí, uloženou ve zvláštních vozidlech pod dozorem důstojníka.

Na předurčených místech měly být vyčleněné jednotky vybaveny ochrannými štíty, obušky, ručními granáty se slzným plynem a prostředky KASR.¹⁸

¹³ Ministerstvo národní obrany.

¹⁴ Krajská vojenská správa.

¹⁵ Vojáci z povolání, vojáci základnej služby, nákladné automobily, transportéry.

¹⁶ Česká socialistická republika.

¹⁷ Slovenská socialistická republika.

¹⁸ Kapesní (vreckový) Aerosolový rozstrekovač používaný bezpečnostnými zločkami.

Je nutno zdůraznit, že tyto síly byly udržovány průběžně v bojové pohotovosti, tzn. udržovány v denním bojovém rozdělení.

3. Sled a zhodnocení činnosti ČSLA v listopadových dnech 1989

Chronologický sled událostí a činnosti armády v listopadových dnech 1989 je obsažen v příloze č. 4.

Konkrétní činnost vyplývající z chronologického sledu událostí a činnosti armády oprávněně k následujícímu hodnocení.

Události v listopadu 1989 zastihly armádu organizačně i technicky připravenou k plnění úkolů, které by pro ni vyplývaly v situaci mimořádných bezpečnostních opatření.

Sestava vyčleněných sil a prostředků ČSLA byla, jak vyplývá z platných směrnic a plánů, průběžně udržována k dispozičnímu použití kdykoliv by vyvstala potřeba. Vzhledem k rostoucímu společenskému napětí po celý rok 1989 přijalo velení armády koncem července opatření ke zvýšení účinnosti postupů při vyčleňování sil a prostředků ČSLA.

V souvislosti s povolenou studentskou demonstrací 17. listopadu se nepočítalo s použitím sil ČSLA. První reakci armády lze zaznamenat až v pondělí 20. 11. 1989. Ministr národní obrany gen. Václavík svolává poradu FMNO¹⁹ na 23. 11. 1989 s účasti hlavních funkcionářů armády do velitelů divizí a jejich zástupců pro věci politické. Některé velitele divizí z vlastní iniciativy provádějí prověrky připravenosti vyčleněných sil a prostředků. Politický aparát Hlavní politické správy ČSLA zahajuje intenzivní tlak k podpoře policejního zákroku na Národní třídě i stávajícího velení a k difamací protestujícího obyvatelstva. Tento tlak neustává po celé inkriminované období.

Protesty obyvatelstva proti moci dosahují nevídaného rozsahu a paralyzují zaskočené a nepřipravené politické vedení. Až do generální stávkové 27. 11. a po celé další období nezasedá Rada obrany státu a federální ministerstvo vnitra nevyhlašuje žádný stupeň mimořádných bezpečnostních opatření. Tato výmluvná a neobyčejně závažná okolnost vede ke ztrátě plánované koordinace mezi hlavními ozbrojenými složkami tehdejší moci, jejichž úkolem bylo potlačování hromadných vystoupení, tj. mezi silami SNB, LM a armády.

Ve chvíli, kdy síly ministerstva vnitra a povolované oddíly LM neprokazují dostatečnou akceschopnost potřebnou ke zvládnutí situace, cítí nejvyšší velení armády nutnost koordinovat velitelský sbor, zaujmout jasný postoj a vyjádřit své stanovisko. Na 72. kolegiu FMNO dne 21. 11. 1989 hodnotí ministr obrany gen. Václavík²⁰ situaci a vyjadřuje jednoznačnou podporu stávajícímu mocenskému systému a deklaruje v této souvislosti úkol armády jako síly k zachování tohoto systému. Členové kolégia se s hodnocením situace plně stotožňují.

Politický osud země měly podstatným způsobem ovlivnit dvě připravované události, v nichž mohly demonstrovat a prosadit své představy o dalším životě v Československu dva póly tehdejšího dění. Mocenské struktury na jednom pólu a početná občanská pospolitost na pólu opačném.

Na jedné straně se připravovalo mimořádné zasedání ÚV KSČ na pátek 24. 11., jehož vyústění bylo klíčem k dalšímu postupu tehdejší moci. Na druhé straně se na pondělí 27. 11. připravovala generální stávka v celé republice, která měla stávající mocí otřást. Z tohoto hlediska je potřebné posuzovat pokyny a hodnocení ministra obrany Václavíka na uvedeném 72. zasedání kolégia FMNO cit. „*Je třeba se důkladně připravit na čtvrtek. Je třeba*

¹⁹ Federálne Ministerstvo národnej obrany.

²⁰ Milán Václavík – v období januára 1985 až decembra 1989 minister národnej obrany.

k těmto otázkám principiálně vystupovat. Jsem tu od toho, abychom maximálně přispěli k zachování našeho společenského řádu“.

Toto stanovisko je základnou politického postoje velení ČSLA až do mimořádného zasedání ÚV KSČ a současně i směrnicí ke konkrétním praktickým krokům směrem k připravenosti vyčleněných sil a prostředků ČSLA

Ve čtvrtek 23. 11. den před mimořádným zasedáním ÚV KSČ se uskutečňuje plánované shromáždění FMNO a velitelů, jehož základním smyslem bylo sjednocení názorů na vnitřní situaci ve státě a prohloubení další koordinace velení a příprav k eventuálnímu vyčlenění sil a prostředků. Shromáždění došlo k naprosté shodě názorů v plné podpoře stávajícího vedení KSČ a odmítnutí protestních vystoupení obyvatelstva. Na závěr vydalo shromáždění „*Prohlášení vedoucích funkcionářů ČSLA*“, v němž je stanovisko velení vyjádřeno velmi zřetelně ... „*společně s dělníky, rolníky, příslušníky inteligence jsme připraveni bránit a obránit socialismus*“.

Ministr Václavík si prověřil a ujednotil postoje svých zástupců, velitelů okruhů, armád a divízi. Současně vydává pokyn náčelníkovi generálního štábu a velitelům okruhů zabezpečit přítomnost hlavních funkcionářů na štábech a útvech, připravit řídicí skupiny pro mimořádná bezpečnostní opatření, stanovit pohotovost těchto skupin a vykonat prověrky připravenosti vyčleněných sil a prostředků.

Velení armády provádí taková opatření, aby v případě pokynu politického vedení byla armáda schopna rychle vyčlenit určené síly a prostředky a zajistit účinné a koordinované velení těmto silám. Náčelník generálního štábu gen. Vacek určuje skupinu řízení mimořádných bezpečnostních opatření na generálním štábu. Velitel Východního vojenského okruhu a velitelé jemu podřízených divízi vydávají rozkaz prověřit připravenost podřízených sil a prostředků. U Západního vojenského okruhu je shromážděná celá operační správa a velitel Západního vojenského okruhu seznamuje štáb s úkolem, který vydal ministr.

Ministr národní obrany nařizuje náčelníkovi generálního štábu dne 24. 11. dopoledne součinností setkání s představiteli federálního ministerstva vnitra k zajištění společných úkolů vyplývajících z mimořádných bezp. opatření na signál „ZÁSAH“.

Je důležité podotknout, že podle propozic „*Centrálního plánu mimořádných bezpečnostních opatření*“ mělo být podnětem k výše uvedeným činnostem až vyhlášení patričního stupně mimořádných bezp. opatření. Pak by byl ustaven Společný operační štáb ČSSR vedený federálním ministrem vnitra, který by koordinoval součinnost vnitra a armády. Po celou dobu však nebyl vyhlášen žádný stupeň mimořádných bezp. opatření, takže výše uvedenými činnostmi se armáda v této oblasti ujíma sama iniciativy.

Bezprostředně před rozhodujícím mimořádným zasedáním ÚV KSČ v pátek 24. 11. lze situaci charakterizovat tak, že velení armády je sjednoceno v postoji k vnitropolitické situaci a útvary splnily úkoly nařízené k prověrce připravenosti vyčleněných sil a prostředků na signál „ZÁSAH“.

Postoje vrchního velení armády a připravenost vyčleněných sil a prostředků byly faktorem, který signalizoval politickému vedení schopnost armády uskutečnit případná politická rozhodnutí a současně ovlivnit plénum ÚV KSČ a posunout názorové spektrum právě směrem k pevnému politickému rozhodnutí ubránit a zachovat vedoucí úlohu KSČ a socialismus.

V pátek 24. 11. jsou vedení státu, ÚV KSČ i veřejnost po předcházejícím televizním vystoupení ministra národní obrany Václavíka seznámeni v obraně lidu s „*Prohlášením vedoucích funkcionářů ČSLA k současným událostem*“.

Ministr národní obrany Václavík vystoupil jako člen ÚV KSČ v pátek 24. 11. na plénu s těmito návrhy:

1) Ponechat prozatím předsednictvo strany beze změn vzhledem k vyhocené situaci.

2) Po skončení pléna okamžitě aktivizovat celou stranu cit. „... *Ano ještě máme možnost politickými prostředky tuto situaci zvrátit.*“

3) Cit. „... *Uvést do bojové pohotovosti armádu, Bezpečnost, Milici bez nějakých zásahů, aby tyto složky byly připraveny jestliže k něčemu dojde věci řešit. Není možno soudruzi a soudružky čekat až nám něco udělají. Je třeba mít tyto síly připraveny. Ja nevolám tady po žádném krveprolití ...*“

V této době byl ÚV KSČ, jak sám gen. Václavík před komisí uvedl, politicky zcela rozložen a neschopen učinit jakékoliv vážné rozhodnutí. Zastánci násilného řešení v ÚV KSČ nenalezli dostatečnou podporu a také návrhy ministra Václavíka se nesetkaly s patřičnou odezvou. Plénum skončilo odstoupením Jakeše²¹ a jeho předsednictva.

Toto vyústění mimořádného zasedání mělo rozhodující vliv na další postup armády. Neschopnost a rozklad vrcholného orgánu KSČ umocněné nečinností složek SNB a rozpadem akceschopnosti Lidových milicí odradily tehdejší velení armády od představ řešit situaci použitím síly nebo alespoň ovlivňovat běh dalších událostí hrozbou ozbrojené síly.

Vyčleněné síly a prostředky jsou sice vzhledem k provedeným opatřením připraveny zahájit činnost a tento stav trvá i následující období, ale další rozklad ve vedení KSČ je provázen definitivní ztrátou motivace použít faktorů síly. Proti nebyl vydán rozkaz k nasazení vyčleněných sil a prostředků.

V pondělí 27. 11. 1989 proběhla generální stávkou v celé republice. KSČ už stratila politický vliv na další chod událostí.

Nové vedení ÚV KSČ s Urbánkem²² v čele už muselo jednoznačně vyloučit jinou než politickou alternativu a zasílá 30. 11. na hlavní politickou správu armády a vyšším velitelům zřetelné politické stanovisko: „*Žádám Vás, abyste pochopili, že z hlediska vnitřní a mezinárodní situace nemáme jiné východisko než politické řešení*“. Občanské fórum²³ prosadilo nutnost změn ve vládě a dne 3. 12. 1989 byl jmenován nový ministr obrany.²⁴ Dne 7. 12. byla ustavena vláda národního porozumění.²⁵

Politický aparát se ještě snažil indoktrinovat v armádě představy nejkonzervativnějších sil KSČ, ale ztrácel viditelně vliv.

Dne 22. 12. 1989 zrušil ministr obrany gen. Vacek svým rozkazem platnost „*Rozkazu ministra národní obrany pro vyčlenění sil a prostředků k zabezpečení klidu a pořádku na území ČSSR*“ ze dne 28. 4. 1971 i platnost příslušné dokumentace.

Tím byl alespoň formálně ukončena možnost použití sil československé armády proti vlastnímu obyvatelstvu.

²¹ Miloš Jakeš – v období decembra 1987 až novembra 1989 generálny tajomník ÚV KSČ.

²² Karel Urbánek – v novembri 1989 predseda Krajského výboru KSČ v Brne, od decembra 1989 generálny tajomník ÚV KSČ.

²³ Politické hnutie (ktoré sa aktivizovalo počas tzv. „Zamatovej revolúcie“) usilujúce o demokratickú spoločnosť.

²⁴ Novým ministrom sa stal dovtedajší náčelník GŠ, Miroslav Vacek.

²⁵ Prvá čs. federálna vláda po tzv. „Zamatovej revolúcii“ mala pripraviť slobodné voľby. Bola ustanovená až 10. decembra 1989 a jej predsedom sa stal Marián Čalfa (ktorý nahradil dovtedajšieho premiéra Ladislava Adamca).

4. Závěry

Komise prezidenta ČSFR²⁶ pro vyšetřování činnosti ČSLA v listopadových dnech 1989 dospěla po čtyřech týdnech šetření k následujícím závěrům:

1. ČSLA byla od počátku až do konce mocenského monopolu KSČ formována jako nástroj její vnější i vnitřní politiky. Možnost použití armády proti obyvatelstvu byla zakotvena v tehdejší právním řádu. Armáda byla proto systematicky kádrově, organizačně i technicky připravována a připravena splnit svou vnitřní, potlačovací funkci.

2. V souvislosti s povolenou studentskou demonstrací dne 17. listopadu 1989 politické vedení země ani velení ČSLA předem nepočítalo s použitím vyčleněných sil a prostředků.

3. Krátce po 17. listopadu 1989 zaujalo velení armády jednotný postoj. Odsoudilo protestní hnutí obyvatelstva, vyjádřilo podporu tehdejšímu politickému vedení a deklarovalo připravenost tento systém bránit. Není znám jediný případ, že by některý útvar nebo armádní složka jako celek podpořila protestující veřejnost nebo odsoudila policejní zásah na Národní třídě.

4. Velení ČSLA vydalo rozkazy k prověrce připravenosti vyčleněných sil a prostředků a zorganizovalo operativní velení těmto silám. Tato opatření byla přijata z iniciativy velení ČSLA bez předcházejícího vyhlášení stupně mimořádných bezpečnostních opatření federálním ministrem vnitra. Vyčleněné síly a prostředky ČSLA byly připraveny od 16.00 dne 24. 11. 1989 neprodleně plnit plánované úkoly.

Toto konstatování opírá komise mimo jiné o následující zjištění:

- 23. 11. 1989 organizuje ministr národní obrany v budově „Na valech“ spolu se svým kolegiem a náčelníky správ shromáždění s veliteli vojenských okruhů, armád, divizí, vysokých vojenských škol a s jejich politickými zástupci. Na shromáždění je zpřesňována situace u vojsk a jsou vydány zásadní pokyny pro prověrku připravenosti vyčleněných sil a prostředků k mimořádným bezpečnostním opatřením;

- na generálním štábu, velitelstvích okruhů, armád, svazků a útvarů byly zřízeny zvláštní operační skupiny;

- u předurčených útvarů probíhá 23. 11. 1989 a 24. 11. 1989 zpřesňování počtů vyčleněných osob, včetně vyřazování nespolehlivých vojáků a absolventů vojenských kateder vysokých škol ze zásahových jednotek; kontrola materiálu technického zabezpečení a munice včetně vyčleněných dopravních prostředků do pohotovosti;

- u útvarů ČSLA jsou omezovány i zakazovány vycházky vojákům základní služby. Do všech služeb jsou velení vojáci předem schválení politickými pracovníky a pracovníky Vojenské kontrarozvědky;

- všechny návštěvy vojenských objektů konané s politickými cíli mají být u vstupu zadrženy a předány Veřejné bezpečnosti. Celou tuto činnost zabezpečují dohledem orgány Vojenské kontrarozvědky;

- v ČSLA je zavedena politická služba. Organizuje ji Hlavní politická správa s cílem znát politickou situaci u vojsk a ovlivňovat ji. Vojáci jsou rozdělováni do skupin podle politické spolehlivosti;

- velení ČSLA na požádání pracovníka ÚV KSČ R. Hegenbarta²⁷ organizuje akci „VLNA“ s cílem zajistit technickou pomoc při vysílání Čs. rozhlasu a televize pro případ,

²⁶ Česká a Slovenská federatívna republika (oficiálny názov Československa v období rokov 1990 – 1992).

²⁷ Rudolf Hegenbart – vedúci XIII. Odd. štátnej administratívy ÚV KSČ, úlohou ktorého bolo uplatňovať a predovšetkým posilňovať vedúcu úlohu KSČ v silových rezortoch (bolo de facto hlavným prevodovým článkom pre riadenie mocenských zložiek). Do jeho kompetencie spadali stranícke

že by zaměstnanci rozhlasu a televize odmítli vysílat výzvy ÚV KSČ a vlády. Za řízení gen. Vacka²⁸, gen. Ducháček, gen. Vintra, gen. Šmakala a plk. Kúska je okamžitě soustředěno 94 specialistů a připraveno k akci;

- dne 24. 11. 1989 na základě pokynu ministra národní obrany generála Václavíka organizuje náčelník generálního štábu gen. Vacek součinnostní poradu s pracovníky federálního ministerstva vnitra s účastí: gen. Vacek, gen. Ducháček, gen. Vincenc, gen. Rygál a další (za FMNO), generál Lorenc, plk. Výkypěl a plk. Šmíd²⁹ (za FMV³⁰). Obsah porady ovšem nelze přesně reprodukovat, někteří účastníci si nic nepamatují. Písemné dokumenty neexistují. Iniciativa svolání součinnostní porady vzešla ze strany armády.

5. Odpovědnost za rozkazy, vydané k prověrce připravenosti vyčleňovaných sil a prostředků pro mimořádná bezpečnostní opatření, má bývalé velení armády a Hlavní politická správa. Jistý podíl politické odpovědnosti nesou i všichni účastníci velitelského shromáždění ministra národní obrany dne 23. 11. 1989. Zde se formovaly a sjednocovaly postoje, konkretizované v „*Prohlášení vedoucích funkcionářů ČSLA*“, které motivovaly uvedené praktická opatření.

6. Na mimořádném zasedání pléna ÚV KSČ dne 24. 11. 1989 vystoupil ministr národní obrany gen. M. Václavík s návrhem uvést armádu, bezpečnost a Lidové milice do stavu bojové pohotovosti. V atmosféře tehdejší názorové krize ÚV KSČ však tato iniciativa ne-nalezla podporu.

7. Po plenárním zasedání ÚV KSČ dne 24. 11. 1989 a po dalším rozkladu politického vedení neobdržela ČSLA žádné pokyny k nasazení.

K uvedeným závěrům komise dospěla:

- pohovory s bývalými a současnými veliteli a náčelníky Československé armády, s bývalými představiteli a důstojníky federálního ministerstva vnitra a s bývalými funkcionáři ÚV KSČ;

- studiem dostupných materiálů a vojenských dokumentů;

- okamžitým ověřováním a hodnocením všech podnětů, adresovaných komisi občanskou veřejností osobně či písemně nebo sdělovacími prostředky.

Některé ojedinělé skutečnosti a postoje, s nimiž se komise během svého šetření setkala, nebyly do zprávy zahrnuty, neboť byly shledány nereprezentativními a s ohledem na stanovený úkol zavádějícími.

organizácie na MNO, federálnom a národných Ministerstvách vnútra – pracovníci oddelenia pôsobili v politickej správe Pohraničnej stráže, Civilnej obrany, VB a v stranických organizáciách prokuratúry, justície, LM a Zväzarmu.

²⁸ Genplk. Miroslav Vacek – náčelník GŠ, genmjr. Rudolf Ducháček – zástupca náčelníka GŠ, genmjr. Jan Vintr – náčelník spojovacieho vojska GŠ, genplk. Vladimír Šmakal – náčelník vyzbrojovania a technického zabezpečenia ČSLA, plk. Ján Kúsek – náčelník Výskumného a elektronického ústavu Hlavnej správy vyzbrojovania a technického zabezpečenia MNO.

²⁹ Genpor. Josef Vincenc – náčelník Operačnej správy GŠ – zástupca náčelníka GŠ, genpor. Florián Rygál – náčelník Hlavnej správy pozemného vojska – zástupca ministra národnej obrany, genpor. ZNB Alojz Lorenc – 1. námestník ministra vnútra, plk. ZNB Karel Výkypěl – náčelník Hlavnej správy kontrarozvedky ZNB, plk. ZNB JUDr. Jiří Šmíd – náčelník Odboru obrany Ministerstva vnútra.

³⁰ Federálne ministerstvo vnútra.

Nariadením náčelníka generálneho štábu gen. A. Slimáka³¹, ze dne 28. 3. 1990 byla veškerá dokumentace pro mimořádná bezpečnostní opatření u útvarů, divízi a armád komisi- onálně zničena. Na štábech vojenských okruhů a na generálním štábu byla dokumentace vytržena a jen část byla ponechána k archivaci.

Komise měla přesto dostatek dokumentů, aby mohla prokázat svá tvrzení.

Komise závěrem prohlašuje, že úkol přijala jako čestný a na jeho splnění pracovala od- povědně a bez předpojatosti.

Praha – Hrad, 17. října 1990

(vlastnoručné podpisy členov komisie – poznámka A. M.)

Příloha č. 1

Přehled míst ve struktuře ČSA, kde bylo prováděno šetření

Ministerstvo obrany a generální štáb:

Rozhovory vedeny s těmito pracovníky:

MO	armádní generál	M. Vacek
NGŠ	generálporučík	A. Slimák
náč. HS PV ³²	generálporučík	Vincenc
náč. OS / GŠ	generálmajor	Antušák ³³
zást. MO	generálporučík	Ducháček ³⁴
Z NGŠ	generálmajor	Vintr ³⁵
	armádní generál v. v. ³⁶	Milán Václavík, býv. MNO
	generálporučík v. v.	E. Líška, bývalý Z MNO ³⁷
	generálporučík v. v.	Rygál, bývalý náč. HS PV ³⁸

Svazy, svazky a útvary:

- velitelství ZVO a VVO³⁹
 - velitelství 1. a 4. A
 - velitelství 1. td, 2. msd, 3. msd
 - 2. tp, 23. tp, 5. msp, 9. msp⁴⁰
- Šetření mimo strukturu ČSA⁴¹:

³¹ Genmjr. Anton Slimák v čase novembra 1989 náčelník Spravodajskej správy GŠ – zástupca náčelníka GŠ.

³² Náčelník Hlavnej správy pozemného vojska MNO.

³³ Náčelník Operačnej správy GŠ – zástupca náčelníka GŠ (v čase novembra 1989 bol Emil Antušák zástupcom náčelníka OS GŠ).

³⁴ Ducháček – v období novembra 1989 genmjr. a zástupca náčelníka GŠ (ako genpor. bol zástupcom ministra v čase šetrenia).

³⁵ Zástupca náčelníka GŠ (v čase novembra 1989 bol ale Jan Vintř náčelníkom spojovacieho vojska GŠ).

³⁶ Vo výslužbe.

³⁷ Zástupca ministra národnej obrany – zmocnenec vlády pre záležitosti dočasného pobytu sovietskych vojsk v Československu.

³⁸ Náčelník Hlavnej správy pozemného vojska MNO – zástupca ministra národnej obrany.

³⁹ Západný vojenský okruh, Východný vojenský okruh.

⁴⁰ A – armáda; td – tanková divízia, msd – motostrelecká divízia; tp – tankový pluk, msp – motostrelecký pluk.

generálmajor v. v. Lorenc, bývalý 1. námestek FMV⁴²
 plukovník v. v. Vykypěl, bývalý náčelník HS čs. kontrarozvědky⁴³
 plukovník v. v. Trnka, bývalý vedoucí Branného odboru ÚV KSČ⁴⁴
 generáporučík Čadek, ředitel odboru obrany federál. vlády⁴⁵

Celkem

byly provedeny pohovory se 14-ti generály a 52 důstojníky

Příloha č. 2

Obsazení hlavních funkcí v ČSLA k 17. listopadu 1989⁴⁶

<u>Fukce</u>	<u>hodnost, jméno, příjmení</u>	<u>současná funkce</u>
<u>Ministr národní obrany</u>	armgen. Ing. Milán VÁCLAVÍK	v důchodu
Náčelník gen. štábu – 1. ZMNO ⁴⁷	armgen. Ing. Miroslav VACEK ⁴⁸	ministr obrany
Náčelník hlav. polit. správy ČSLA	genplk. Jaroslav KLÍCHA	v důchodu
Zástupce ministra nár.obrany	genpor. Emil LÍŠKA	v důchodu
Náč. hl. správy. pozemních vojsk	genpor. Florián RYGÁL	v důchodu
Velitel letectva	genpor. Josef REMEK	v důchodu
Velitel PVOS ⁴⁹	genpor. Jaroslav MATYÁŠ	voj.přídělenec v BLR, odvolán
Náčelník hlav.týlu	genpor. Milan PAVLÍČEK	v důchodu
Náčelník civilní obrany	genpor. Josef MARUŠÁK ⁵⁰	v důchodu
Náčelník kádrové správy ČSLA	genpor. ing. Vojtěch BRČKA	v důchodu
Náčelník vyzbroj. a tech. zabezp.	genplk. Vladimír ŠMAKAL	v důchodu
Náčelník OS – zást.náč. GŠ	genpor. Josef VINCENC	náčelník hl.správy pozem.vojsk ⁵¹
Náčelník sprav.správy GŠ	genpor. Anton SLIMÁK ⁵²	náčelník gen.štábu
<u>Velitel Západ.voj.okruhu</u>	genpor. Mojmír ZACHARIÁŠ	představitel ČSLA ve SOS VZ ⁵³
Náčelník štábu ZVO ⁵⁴	genpor. ing. Václav GROHMAN	velitel ZVO
Zástupce velitele ZVO	genmjr. ing. Josef KYLAR	zůstává ve funkci
Náčelník polit.správy ZVO ⁵⁵	genpor. RSDr Oskar MAREK	v důchodu

⁴¹ Československá armáda, oficiálne označenie armády Československa v rokoch 1990 – 1992.

⁴² Správne genpor. ZNB – 1. námestník ministra vnútra. Do jeho riadenia spadali v období novembra 1989 Hlavná správa kontrarozvedky ZNB, Hlavná správa vojenskej kontrarozvedky ZNB a Správa sledovania ZNB (t.j. II, III. a IV. Správa ZNB), resp. Správa pasov a víz ZNB a Správa kontrarozvedky ZNB v Bratislave.

⁴³ Náčelník Hlavnej správy kontrarozvedky (tzv. II. Správy) ZNB.

⁴⁴ Plukovník ZNB v. v. Jan Trnka – vedúci Branného odboru XIII. Odd. štátnej administratívy ÚV KSČ.

⁴⁵ Riaditeľ Odboru obrany a bezpečnosti Úradu vlády – sekretár obrany štátu (v novembri 1989 bol Jan Čadek náčelníkom Správy ústredného plánovania GŠ).

⁴⁶ K obsadeniu vybraných armádnych postov v novembri 1989 a k služobnej kariére jednotlivých generálov (a plukovníkov – budúcich generálov) pozri: MASKALÍK, A. *Elita armády. Československá vojenská generalita 1918 – 1992*. Banská Bystrica 2012.

⁴⁷ Prvý zástupca ministra národnej obrany.

⁴⁸ V novembri 1989 bol M. Vacek genplk.

⁴⁹ Protivzdušná obrana štátu.

⁵⁰ V novembri 1989 bol J. Marušák genplk.

⁵¹ Náčelník Hlavnej správy pozemného vojska MO – zástupca ministra obrany.

⁵² V novembri 1989 bol A. Slimák genmjr.

⁵³ Zástupca náčelníka štábu Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy.

⁵⁴ Náčelník štábu – 1. zástupca veliteľa ZVO.

⁵⁵ Náčelník Politickej správy – zástupca veliteľa ZVO.

VOJENSKÁ HISTÓRIA

Veliteľ 1. A Náčelník štábu 1. A ⁵⁶ Veliteľ 1. td Veliteľ 2. msd Veliteľ 19. msd Veliteľ 20. msd	genmjr. Milan POLÁK genmjr. Ivan HALVA ⁵⁷ plk.gšt. ing. Zdeněk ZBYTEK genmjr. ing. Jiří ŠRÁMEK ⁵⁹ plk. Jiří GLOS genmjr. ing. Miroslav MATĚJKA ⁶¹	zůstává ve funkci zůstává ve funkci odvolán z funkce ⁵⁸ náč. VVP Vyškov ⁶⁰ zůstává ve funkci zůstává ve funkci
Veliteľ 4. A Náčelník štábu 4. A ⁶² Veliteľ 4. td Veliteľ 9. td Veliteľ 3. msd	genmjr. ing. Miroslav PETR genmjr. ing. Zdeněk SVOBODA plk. Jan HOLBA plk.gšt. ing. František NÁHONČÍK genmjr. ing. Ivan TODAVČÍČ	zůstává ve funkci zůstává ve funkci zůstává ve funkci zůstává ve funkci zást. náč. Voj. akademie Brno ⁶³
Veliteľ 15. msd Veliteľ Východního voj. okruhu Náčelník štábu VVO ⁶⁵ Zástupce velitele VVO Náčelník politickej správy VVO ⁶⁶ Veliteľ 13. td Veliteľ 14. td	plk.gšt. ing. Milan MIŤKA genpor. ing. Imrich ANDREJČÁK ⁶⁴ genmjr. ing. Josef TUCHYŇA genmjr. ing. Jiří EGG plk. Štefan FABIÁN plk.gšt. ing. Ján PANČÍK plk.gšt. ing. Marián HORSKÝ	zůstává ve funkci zůstává ve funkci zůstává ve funkci zůstává ve funkci v dôchodu zůstává ve funkci zást. velitele VVO pro civ.obranu v dôchodu náč. Vysoké let.voj. školy Košice zást.veliteľa letectva a PVOS ⁷⁰ zůstává ve funkci
Veliteľ 10. LA ⁶⁷ Veliteľ 34. sbold ⁶⁸	genpor. ing. Ladislav SOCHOR plk.gšt. ing. Ján MOKOŠ	
Veliteľ 2. d. ⁶⁹ PVOS	genmjr. ing. František VÁŇA	
Veliteľ 3. d. PVOS (dotatok prílohy č. 2 obsahuje taktiež schematický prehľad organizácie ČSĽA k 17. novembru 1989) ⁷¹	plk.gšt. ing. Štefan GOMBÍK	

⁵⁶ Náčelník štábu – 1. zástupca veliteľa 1. armády.

⁵⁷ V novembri 1989 bol I. Halva plk.gšt.

⁵⁸ Presne uvedené: „odvolán z funkcie, preložený na MNO jako st. důstojník na oddělení boj. přípravy“.

⁵⁹ V novembri 1989 bol J. Šrámek plk.gšt.

⁶⁰ Správne VVŠPV, t.j. Vojenskej vysokej školy pozemného vojska.

⁶¹ V novembri 1989 bol M. Matějka plk.gšt.

⁶² Náčelník štábu – 1. zástupca veliteľa 4. armády.

⁶³ Zástupca náčelníka Vojenskej akadémie Brno pre vojenskú činnosť.

⁶⁴ V novembri 1989 bol I. Andrejčák genmjr.

⁶⁵ Náčelník štábu – 1. zástupca veliteľa VVO.

⁶⁶ Náčelník Politickej správy – zástupca veliteľa VVO.

⁶⁷ Letecká armáda.

⁶⁸ Stíhacia bombardovacia letecká divízia.

⁶⁹ Divízia.

⁷⁰ Zástupca veliteľa letectva a protivzdušnej obrany.

⁷¹ Dodatok organizáciu ČSĽA približuje stručne, a nie práve najpresnejšie, preto ho dopĺňame a spresňujeme: MNO priamo podliehali Generálny štáb (tzn. Operačná správa, Spravodajská správa, Organizačná a mobilizačná správa, Správa rozvoja velenia a vedy, Správa zahraničných vzťahov, Správa spojovacieho vojska, Správa ústredného plánovania, Oddelenie ochrany utajovaných skutočností, Oddelenie služby vojsk, Topografické oddelenie, Oddelenie rádioelektronického boja), Hlavná politická správa, Kádrová správa, Hlavný týl a jednotlivé druhy vojsk (Hlavná správa pozemného vojska, veliteľstvo letectva, veliteľstvo protivzdušnej obrany štátu, Hlavná správa vyzbrojovania a technického zabezpečenia, Hlavná stavebná a ubytovacia správa). Jednotlivé operačné zväzy a zväzky pozemných a vzdušných síl spadali pod veliteľskú právomoc konkrétnych operačno-taktických, resp. operačno-strategických veliteľstiev. Veliteľstvu ZVO (frontového typu, predstavujúceho operačno-strategický stupeň velenia) boli podriadené 1. A (t.j. 1. td, 2., 19. a 20. msd) a 4. A (4. a 9. td, 3. a 15. msd). Pod veliteľstvo VVO spadali 13. a 14. td. Veliteľstvo protivzdušnej obrany štátu velilo 2. a 3. d. PVOŠ, do veliteľskej pôsobnosti 10. LA spadali 1. sld. a 34. sbold.

Příloha č. 3
**Přehled vyčleněných sil a prostředků ČSLA
 pro případ mimořádných bezpečnostních opatření⁷²**

Kraj	„HILÍDKA“				„STRÁŽ“				„ZÁSAH“				CELKEM					
	VZP	VZS	OA	NA	VZP	VZS	OA	NA	VZP	VZS	OA	NA	OT	T ⁷³	VZP	VZS	OT	T
PRAHA	19	574	35	28	33	600	-	33	69	2 238	33	155	40	-	121	3 412	40	-
Středočeský	15	245	7	16	7	135	3	8	17	475	-	24	-	-	39	855	-	-
Jihočeský	13	192	-	13	13	117	-	7	16	276	-	16	2	-	42	585	2	-
Západočeský	11	250	21	8	4	50	-	4	24	500	10	26	7	-	39	800	7	-
Severočeský	10	255	-	14	19	267	-	12	16	700	3	42	10	-	35	1 242	10	-
Východočeský	23	435	-	22	10	257	-	12	12	216	3	13	2	-	45	500	2	-
Jihomoravský	18	274	-	17	11	169	-	12	25	550	7	43	17	-	54	593	17	-
Severomoravský	17	392	-	20	6	46	-	3	44	451	13	32	-	-	67	889	-	-
Záloha velitele ZVO	6	100	-	6	-	-	-	-	10	300	3	30	-	-	16	400	-	-
Záloha MNO	-	-	-	-	-	-	-	-	160	800	-	-	10	155	160	800	10	155
Pohraniční stráž	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400	-	-	-	-	-	400	-	-
Útvary civ. obrany	-	-	-	-	-	-	-	-	30	303	13	10	4	-	30	303	4	-
Celkem České kraje	132	2 717	63	144	93	1 041	3	91	423	7 209	82	391	92	155	648	10 967	92	155
Bratislava	6	200	5	6	3	36	-	2	30	500	1	25	4	-	39	736	4	-
Západoslovenský	5	192	-	7	-	35	-	5	12	200	-	15	8	-	25	427	8	-
Středoslovenský	15	280	-	11	-	98	-	8	19	300	-	15	-	-	34	678	-	-
Východoslovenský	12	215	-	9	-	85	-	6	22	300	15	15	11	-	34	600	11	-
Záloha velitele VVO	-	-	-	-	-	-	-	-	18	312	1	15	15	-	10	312	15	-
Celkem Slov. kraje	38	887	5	33	3	254	-	21	101	1 612	17	85	38	-	142	2 753	38	-
Celkem ČSFR	170	3 604	68	177	96	1 295	3	112	524	8 821	99	476	130	155	790	13 720	130	155

⁷² Ide o konkrétné stupne mimoriadnych bezpečnostných opatrení.

⁷³ Vojaci z povolania (základnej služby), obrnené (nákladné) automobily, obrnené transportéry, tanky.

Příloha č. 4

Sled činností, opatření a vzájemných souvislostí v ČSLA v listopadových dnech 1989

Datum/Hodina	Úkol – činnost	dokument
Duben 1971 do 22.12.1989	Na základě rozhodnutí ROS ⁷⁴ zpracován „RMNO ⁷⁵ pro vyčlenění sil a prostředků ČSLA k zabezpečení klidu a pořádku na území ČSSR“. (Tato dokumentace byla stále udržována k použití v součinnosti s orgány MV	RMNO čj. 0053002/28.11.1971 NGŠt čj. 0053002/29.11.1971
1.8.1989	NGŠt gen. Vacek svolal poradu k aktualizaci uvedené dokumentace	
srpen říjen 1989	Nařízení NGŠt k zajištění klidu a pořádku v souvislosti s vývojem bezp. situace k 21. 8. 1989 a k 28. 10. 1989 (nařízení vydaná na základě požadavků MV)	Šifrovka NGŠt ⁷⁶ čj. 0078106/3 1 OS z 4. 8. 1989 a čj. 078106/5 OS z 20. 10. 1989 příloha č. 1, 2
srpen 1989	Velitel 9. msp provádí rekognoskaci přesunu a ubytování vyčleněné jednotky ze Znojma do Prahy	Denní rozkaz 9. msp č. 161, čl. 4, odst. 3 z 16. 8. 1989 příloha č. 3
14. 8. 1989	Velitel VGJŽ ⁷⁷ Praha hlásí veliteli VVO připravenost ubytování jednotky v prostoru školy v případě mimoř. opatření od 3. msp	Šifrovka čj. 009484 příloha č. 4
17. listopad 1989		
20. 11.	U divizí probíhají velit.metod.shromáždění. Velitel 4. td. plk. Holba odesílá večer hlavní funkcionáře pluku ke kontrole připravenosti vyčleněných sil a prostředků pro MBO s důrazem na činnost pořádkových sil (na př. u 9. msp v rajonu 3/9 msp přistaveno 20 NA, doplněny seznamy osob, omezeny vycházky, v určených místnostech připravena munice a ostatní MTZ) ⁷⁸ U divizí I A probíhá obdobná činnost od 22. 11. 1989 HPS ČSLA ⁷⁹ vydává stanoviska odsuzující tzv. protisocialistické akce v Praze. Předávání až do útvarů a jednotlivců. Je zde obhajován nezbytný zásah pořádkových sil dne 17. 11. Stanoviska podepisuje gen. Klícha a gen. Tomalík ⁸⁰ Ministr NO gen. Václavík svolává poradu FMNO na 23. 11. 14,00 hod. s účastí hlavních funkcionářů armády do velitelů divizí a jejich náčelníků PO ⁸¹ vto	Písemná prohlášení od 9. msp: mjr. Vencálek, npor. Šesták, npor. Rozumek, kpt. Kona, kpt. Savka, mjr, Skřivánek, mjr. Pacola, příloha č. 5 ⁸² Výpověď vel. praporu Pákozdy a velitele 2 tp. mjr. Radnátiho příloha č. 7 ⁸³ a 6 Příloha č. 8 a 8a ⁸⁴

⁷⁴ Rada obrany státu.⁷⁵ Rozkaz ministra národnej obrany.⁷⁶ Šifrovka (kódovaný rozkaz) náčelníka generálního štábu.⁷⁷ Vojenské gymnázium Jana Žižky z Trocnova.⁷⁸ Materiálně-technické zabezpečenie.⁷⁹ Hlavná politická správa MNO.⁸⁰ Genmjr. RSDr. Václav Tomalík – náčelník Stranícko-organizačnej správy – zástupca náčelníka HPS MNO.⁸¹ Politické oddelenie.⁸² Náčelník tankovej a automobilovej služby 9. msp mjr. Libor Vencálek vo svojej písomnej výpovedi okrem iného poukázal aj na skutočnosť, že jednotka (tvorená ako prápor v sile cca 200 vojakov a 15 automobilov, v ktorej boli jednotlivým funkcionárom udeľované funkcie o stupeň vyššie, tzn. do funkcie veliteľa práporu bol ustanovený veliteľ útvaru, veliteľmi rôť sa stali velitelia práporov a podobne) bola pre akciu „Zásah“ vyčleňovaná v priebehu celého roka 1989, a to pri rôznych

21. 11. 09,00 – 14,10	Na MNO na Valech probíhá 72. Zasedání kolegia FMNO . Na jednání přizván genplk. Kondakov za HV-SOS a plk. Trnka za OSA ÚV KSČ. ⁸⁵ V úvodu ministr NO hodnotí zahrani. i vnitropol. situaci. Zcela odsuzuje činnost demokratických sil . Dále uvádí ... „Máme zakalený, tříděně uvědomělý velit. sbor na který se můžeme spolehnout ... Je třeba se důsledně připravit na čtvrtek (23. 11.), zítra posoudíme program a obsahově zaměření. Připravit jednoznačné stanovisko pro sdělovací prostředky jak se na tyto otázky díváme, velení ČSLA a ozbrojené síly státu . Je potřeba k těmto otázkám principiálně vystupovat. Jsme tu od toho, abychom max. přispěli k zachování našeho socialist. řádu“. Na str. 17 zápisu uvedeno: jednání přerušeno na 10 min. na tel. žádost R. Hegenbarta , na základě které ministr NO uložil gen. Vackovi v součinnosti s gen. Matyášem ihned po ukončení jednání kolegia provést výběr a přípravu lidí schopných obsluhovat televizní a rozhl. techniku vzhledem k tomu, že tech. pers. ČST a rozhl. se připravuje k odmítnutí vysílat prohl. stranického a státního vedení k uklidnění vnitropol. situace.	Viz zápis z kolegia čj. 040127/84-84, příloha č. 9 ⁸⁶
--------------------------	--	--

výročiach (január, august, október a november). Podľa informácie veliteľa 1. čaty 2. roty npor. Antonína Šestáka bola celá jednotka vyčlenená pre „*vnitřní účely*“ a len pre Prahu s cieľom potlačiť (v súčinnosti s útvarmi ZNB) demonštrácie a tzv. vystúpenia „*protisocialistických živlů*“. Podľa správy veliteľa útvaru mal byť veliteľom celej akcie genmjr. Josef Staněk, zástupca veliteľa 4. A.

⁸³ Podľa výpovede veliteľa 2. tp. mjr. Zoltána Radnátiho bol do vyčlenených síl zaradený celý pluk v sile 94 tankov a 10 bojových vozidiel pechoty. Vedel pritom len to, že útvar má byť sústredený v určitom priestore (všetka dokumentácia bola sústredená v zapečatenej obálke). 23. novembra 1989 dostal od veliteľa 1. td. plk. Z. Zbytku rozkaz neurobiť nič bez jeho rozkazu, „*neopouštět ubytovací prostory. Neuposlechnout rozkazy jiných osob i kdyby to byl general z centra, člen ÚV KSČ*“.

⁸⁴ V informácii ÚV KSČ k „*pokusům o vyvolání společenského neklidu v ČSSR*“ odznelo okrem iného: „*V důsledku šířené nepravdivé informace o úmrtí jednoho z účastníků [...] byla vyvolána nepřátelská psychóza, zejména mezi studenty a herci divadel v Praze i v některých krajích, kteří [...] chtějí [...] zneužít k ovlivňování obyvatel v duchu svých názorů, které jsou v rozporu se zájmy většiny občanů a státu [...] chtějí pro své destabilizační záměry (získať – poznámka autora) podporu všech vrstev obyvatelstva. Za touto činností prokazatelně stojí protisocialistické seskupení v čele s Chartou. Postup je koordinován západními sdělovacími prostředky [...] Předsednictvo uložilo odpovědným pracovníkům, zvýšit v této souvislosti ofenzivnost ideologické práce zejména v sdělovacích prostředcích s cílem politicky izolovat síly sledující rozvrat [...] Ve spolupráci s územními stranickými orgány koordinujte činnost příslušníků ČSLA na akcích, kde spolu s pracujícími měst a venkova vyjádří odsuzující stanoviska k pokusům o rozvrat a k podpoře ÚV KSČ*“.

⁸⁵ Hlavné velenie Spojených ozbrojených síl Varšavskej zmluvy, Odd. štátnej administratívy ÚV KSČ.

⁸⁶ Zasadania sa účastnili NGŠ M. Vacek, náčelník HPS J. Klícha, zástupca ministra E. Líška, náčelník HSPV F. Rygál, náčelník vyzbrojovania a technického zabezpečenia V. Šmakal, veliteľ letectva J. Remek, náčelník Hlavnej stavebnej a ubytovacej správy J. Čábel, náčelník CO J. Marušák, náčelník Kádrovej správy V. Brčka, náčelník Inšpekcie ministra J. Turošík, veliteľ PVOŠ J. Matyáš a zástupca náčelníka Hlavného tyla (zastupujúci svojho náčelníka L. Pavlíčka) J. Horák. HV SOS VZ zastupoval Kondakov, OSA ÚV KSČ jeho vedúci, plk. J. Trnka. Z úst ministra Václavíka odznelo: „*v ČSLA je klid, lidé nevystupují s požadavky [...] V současné etapě je třeba [...] přijmout opatření k odsouzení jednotlivými orgány velení ČSLA události v Praze a ČSSR. Situace se začina vyhracovat při snaze dizidentských skupin zatahovat do tohto procesu ČSLA pod myšlenkou, že při potlačení demonstrace v Praze byly zasazeny naše výsadkové jednotky, což není pravda. ČSLA se nevyhne*

pokusům směřujícím k rozkladu armády nebo k ovlivnění našich lidí. Proto je třeba v SPP přijmout opatření dostatečně reagující na tuto situaci. Abychom lidem vysvětlili, co mají dělat, jak se chovat, co podporovat a jaká opatření by měli provádět. Po dohovoru s NHPS ČSLA jsem svolal na 23. 11. na 14,00 hod. funkcionáře FMNO, velitele a NPO do svazku vto, abychom společně situaci posoudili, aby shromáždění vyústilo v konkrétní opatření k členění těmto tlakům a požadavkům, které se začaly v naší společnosti projevovat. ČSLA do protiakcí dosud nevstoupila. Dosud řeší úkoly vnitro a LM. Musíme počítat, že tlaky budou narůstat. Proto velitelské kádry a pol. orgány musí být o situaci informovány a musíme najít metody a východiska v práci, aby bezpečnost země a soc. řád byl uchráněn. Je třeba, abychom v tomto smyslu jednoznačně vystupovali. Nenechali se zmást [...] Situace si může vyžádat kategorická opatření, včetně vyhlášení stanného práva, zákaz vycházení atd. V současné situaci je snaha řešit otázky politickými prostředky [...]. Jde o to, abychom se jednoznačně postavili za politiku strany, za přestavbu a její význam pro lid. Byly připomínky ve vládě, které jsem i já přednesl, že naše sdělovací prostředky ve vztahu k PLR, MR a SSSR uváděly jen některé otázky a lidem se neříkala pravda o stavu jejich NH, výsledků v ekonomice a inflačních procesech. Jaké to má dopady na pracující. Co se vlatně v těchto zemích po zavedení pluralitního systému vlád stalo a kam to vede [...] Ve vládě byly odmítnuty hlasy k zahájení vyšetřování zásahu [...] Vystoupení Havla, které přenášel Hlas Ameriky, obsahuje některé otázky k narušení jednoty stranického a státního vedení a ukazuje, že někteří soudruzi z ÚV KSČ by se rádi kontaktovali s těmito silami [...] je zde tendence hledat jakoby spojení ze str. a st. vedení, narušovat jednotu str. a st. vedení a tím docílit odklon od jednotného a principiálního řešení stávající situace. Některé otázky i postoj k událostem v NDR nahrávají těmto pravičákům, protože i když se ptali s. Gorbačova, jak hodnotí situaci v NDR, řekl, že jí víta, ty změny, které tam proběhly. Nechci tyto otázky kritizovat, ani co řekl s. Gorbačov. Je možné, že sdělovací prostředky to vyjádřili jinak, než bylo řečeno. Je však pravdou, že všechno špatné je pro ně dobré [...] Dnes bude vystupovat Bush, který bude hodnotit situaci v Evropě, ve východních zemích a jistě nám bude dávat návrhy, jak dál máme postupovat, aby to, co sej im podařilo v PLR, MR, NDR, se též odrazilo v ČSSR. My jako socialistická armáda musíme bděle sledovat tyto otázky, přijímat taková opatření, abychom situaci nestěžovali, ale jednoznačně dali najevo těmto skupinám, že je tu ještě ČSLA, stojící za politikou této země a bude všemi způsoby bránit soc. spol. řád. Snaha západu rozložit soc. armády, zpochybnit jejich funkci, vnitřní i vnější, je zřejmá. Jim není cizí vytahovat proti představitelům armády, LM, FMV smyšlené věci a preferovat je. V MR napadli Czinegeho (ministra obrany Maďarské ľudovej republiky – poznámka A.M.) a dnes jej bude parlament MR řešit. Zaznívají hlasy Honeckera soudit za situací, Jaruzelského (prvého tajemníka ÚV Polskej zjednotenej robotníckej strany – poznámka autora) postavit před soud. Takto to v socializmu děláme. Když někdo odejde v kap. státě, tak nikdo proti nim nevystupuje a materiály se zakládají na 50 let. Musíme vycházet ze situace, konkrétně ji hodnotit, nepanikařit, nepřijímat bezhlavá opatření. Nemáme se čeho bát, máme zakalený, třídně uvědomělý velitelský sbor, na který se můžeme spolehnout, naše starší pokolení je oddané straně a lidu a všichni vědí, čemu sloužit a jaký spol. řád bránit [...] Obdobná situace byla ve Francii a víte, jak se De Gaulle s nimi vypořádal a studentská hnutí vyřešil. Ukázal nám, jak dovede kap. Společnost řád obhájit, když se situace vážně zostří. V současně situaci jde o moc. Oni se poučili z NDR, že dialogem a drobnými akcemi nelze spol. řád svrhnout, ale že je třeba zmobilizovat masy, vyhnat je do ulic a tam diskutovat [...] NHPS (náčelník Hlavněj politickej správy – poznámka autora) ČSLA informoval členy kolégia, že se připravuje shromáždění ve čtvrtek a předložil návrh uzavřít toto shromáždění stanoviskem nebo prohlášením velení ČSLA a HPS, zpublikovat je, aby ČSLA znala jednoznačné politické stanovisko. To bude důležité i pro společnost, kdy bude situace gradovat a ČSLA i velení musí říci jasnou politickou pozici [...] musíme také dementovat zprávy o zasazení našich výsadkových vojsk. Je třeba říci, že ČSLA plní základní povinnost vyplývající z Varšavské smlouvy i zabezpečení obrany soc. vlasti [...] Je třeba jednoznačně apelovat na city našich lidí, zahrnout zkušenost z 2. světové války, kdy naši vojáci po boku Sovětské armády bojovali za naší svobodu, říci, kolik to stálo životů našich i sovětských, že na základě soc. spol. zřízení v Československu byla vybudována naše armáda, že my ty oběti nepokládáme za zbytečné, naopak stojíme pevně za těmito tradicemi, tím, co bylo tomuto národu dáno, co vybuodovala strana za

22. 11.	<p>HPS vydává informace a pokyny pro polit. práci. Odsuzuje OF a demonstrace. Plně se staví za stanovisko gen. taj. ÚV KSČ a prohl. vlády ze 19. 11. Je zde výzva k pol. bdělosti a nezastupitelnosti ved. úlohy KSČ.</p> <p>Uvedené informace beze zbytku předány vojskům 4 A s podpisem gen. M. Petra.</p> <p>Velení ČSLA se připravuje na poradu 23. 11.. dochází ke konzultaci mezi MNO a MV. Ministr vnitra informuje svého zást. gen. Lorence, že obdrží pokyn od gen. Vacka a bude vyzván ke schůzce.</p> <p>K vel.metod.shromáždění divisi jsou odesláni všichni polit. pracovníci k útvarům</p> <p>V ubytovně ČSLA Ruzyně je soustředěna skupina vybraných odborníků 94 – 96 osob pro případné zajištění obsluhy vysílání televize a rozhlasu. Skupinu zorganizoval gen. Ducháček – ZNGŠt. Všichni přítomní (i z VA Brno) jsou před seznámením s úkolem povinni podepsat prohlášení o mlčenlivosti. Nepodepsání = vyřazení ze skupiny</p> <p>Obrana lidu ostiskuje první ohlasy z vojsk vesměs v duchu „Gottwaldova – republiku si rozvracet nedáme“. Vyjadřovaná plná podpora stanovisku vlády a souhlas se zásahem bezpeč. na Národní třídě.</p> <p>Podle předběžného nařízení ZVO byla u 1 A již připravena šifrovka – rozkaz (aby při sestavování nedošlo k prodlení) s obsahem – prověřit a zabezpečit jednotky vyčleněné k udržení klidu a pořádku na území ČSSR</p>	<p>Šifrovka čj. 011115/8/4A z 21. 11; Dálnopis čj. 5619 3 msd z 22. 11. pro všechny velitelé pluků, příloha č. 10 a 10a⁸⁷</p> <p>Výpověď gen. Lorence a plk. Vykypěla před komisí PR⁸⁸</p> <p>Viz protokoly od 9 msp, 3 msd a 1 td</p> <p>Výpověď gen. Vintra a plk. Kůska a účastníků skupiny z Ruzyně</p> <p>Obrana lidu 22. 11. 1989</p> <p>Šifrovka čj. 062104/3 24. 11. přijata u 2., 19., 20. msd 24. 11. v 10,30 hodin, příloha č. 11⁸⁹</p>
---------	--	---

toto období [...] budou tendence narušení jednoty mezi funkcionáři [...] jsou napadány třídní kořeny spojení armády s lidem a místo a úloha armády ve společnosti [...] Účast armády v zásahu je lež, kterou musíme dementovat. Na druhé straně, když to bude potřeba, nebudeme litovat sil a prostředků k navedení pořádku. Proto je důležité konkrétně a jednoznačně znát situaci v ČSLA. Celé kolégium se musí dostat k vojskům, vysvětlit situaci lidem, znát ji. Dělníci dnes říkají, pro nás si vedoucí funkcionáři nenajdou čas, aby přišli mezi dělníky a situaci jim vysvětlili [...] Čelit situaci můžeme jen vystupováním proti současným tendencím a jednoznačným obhajováním našeho soc. spol. zřízení. Demokracie není to, že si každý v této společnosti může dělat co chce“.

⁸⁷ V záujme upevnění morálno-politické jednoty příslušníkův 4. A velitel' svazu a náčelník jeho PO pokladali za nutné „1. Zintenzivnit výchovnou práci v kolektivech všech jednotek a útvarů, důraz položit na práci s mladými vojáky z povolání a absolventy AV KVŠ (vojenských kateder vysokých škôl – poznámka autora); 2. Mít trvalý, reálný přehled o skutečných náladách, názorech a postojích jednotlivých kategorií příslušníků armády, denně se jimi zabývat a adekvátními prostředky ihned řešit; 3. Kvalitní organizaci každodenního výcviku, nácviku na ČSS-90 a účinnou ideově výchovnou práci upevňovat morálně politický stav a příznivou politickou atmosféru ve všech jednotkách a útvaroch svazu. Velitelé, náčelníky a politickými pracovníky zintenzivnit stranickopolitickou práci, operativně z třídních pozic objasňovat vzniklou situaci, jejich příčiny a cíle, které opoziční síly ve skutečnosti sledují“.

⁸⁸ Prezidenta republiky.

⁸⁹ V rozkaze pre velitele 2. msd. genmjr. J. Šrámka k zabezpečení „klidu a pořádku“ na teritórii 1. A sa vyzývalo: „Jako velitele všech skupin určit zkušené vojáky z povolání [...] s předkladanyimi úkoly seznámit a do přípravy zainteresovat vedoucí funkcionáře do velitelů a zvp vyčleněných rot

<p>23. 11.</p> <p>14,00 hod.</p>	<p>V této době, kdy ostatní periodika již dávno reagují na skutečnou situaci ve státě Obrana lidu (Střela i Bojová zástava) publikují stanoviska vyjadřující plnou podporu ÚV KSČ</p> <p>HPS ČSLA pokračuje v ideologickém působení na vojska, hlavně na komunisty a veřejnost. Velení ČSLA připravuje shromáždění velitelů a pol. pracovníků na 14,00 hod.</p> <p>V osobním plánu NŠt 1 td zjištěn záznam tohto znění: velitel 1 td (po tel. rozhovoru s gen. Vackem ve 12,00 hod.): prověřit připravenost 2 tp ... 85 tanků; ze shromáždění odeslat NŠt 2, 3, 31 - vel. štáb 1 td na pracovišti v 16,30</p> <p>Provéřit bojeschopnost jednotlivých útvarů k „Zásahu“</p> <p>Shromáždění na FMNO Valy. Účast dle nařízení MNO ze dne 20. 11. Obsah jednání (zápis z jednání nebyl zjištěn – pravdp. zničen):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Referát MNO – zhodnocení vnější a vnitř. situace s uvažovaným záměrem – připravit ČSLA. Vyžádání stanovisek a návrhů přítomných 2. Doklady a stanoviska příslušných náčelníků, velitelů a polit. pracovníků. 3. Zhodnocení polit. situace náčel. HPS (asi 1 – 1,5 hod. ministr nepřítomen, natáčí televiz. projev. Shromáždění řídí gen. Vacek <p>Na závěr shromáždění přijalo: „Prohlášení vedoucích funkcionářů ČSLA“. Zde na konci uvedeno: ... společně s dělníky, rolníky, přísl. inteligence jsme připraveni bránit a ubránit vymoženosti socialismu. Cílem této akce je ověřit postoje všech vyšších velitelů a náčelníků ke vzniklé vnitřní situaci v republice. Na shromáždění dochází k naprosté zhodě názorů, plné podpoře KSČ a odmítnutí vystoupení demokr. sil. Proklamovaná věrnost plnění závazků Varš. smlouvy. MNO gen. Václavík musí uznát, že stanoviska svých zást. velitelů okruhů, armády a divizí. S těmito názory chce vystoupit v televizi a zároveň na mimoř. zasedání pléna ÚV KSČ svolaného 24. 11. ráno.</p>	<p>LD, RP, MF, SS, Práce a OL⁹⁰ 23. 11.</p> <p>Šifrovka čj. 017120/78 4 A z 23. 11., příloha č. 12</p> <p>Osobní plán NŠt 1 td předloženo komisi</p> <p>informace udělané při pohovorech s účastníky shromáždění: gen. Zachariáš, gen. Andrejčák, gen. Halva, plk. Trnka – ÚV KSČ příloha č. 13⁹¹</p> <p>Obrana lidu z 23. 11. příloha č. 14⁹²</p>
---	---	---

[...] posilovat politickou bdělost a ostrážitost vojsk. Zvýšit kvalitu poznávání názorů, nálad a postojů příslušníků štábu, útvaru a jednotek, posílit operativnost reagování na ně. Uskutečňovat besedy a další opatření mpp (morálněpolitické práce – poznámka autora) k případným dotazům, nejasnostem a nesprávným názorům “.

⁹⁰ Lidové noviny, Rudé právo, Mladá fronta, Svobodné slovo, Obrana lidu.

⁹¹ Vo svojej písomnej výpovedi veliteľ VVO osvetlil, že všetky opatrenia boli (aj ním samým) chápané len „ako spôsob udržať vojenskú disciplínu a zabrániť prípadnému zneužitiu zbraní a jednotiek“.

⁹² „Prohlášení vedoucích funkcionářů ČSLA“ podpísali všetci účastníci zhromaždenia veliteľov a politických pracovníkov ČSLA.

<p><u>Po skončení shromáždění vydává ministr pokyny NGŠt a velitelům okruhů:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zabezpečit udržování pevného voj. režimu - činí je osobně odpovědnými za svěřené funkce, počítaje v to přípr. útvarů ČSLA plnit úkoly vůči státu – tj. MBO - zabezpečit přítomnost hlavních funkcionářů na štábech a útvech, připravit řídicí skupiny pro MBO. <u>Stanovit pohotovost těchto skupiny na 08,00 24. 11. a prověrky vyčl. sil a prostředků do 16,00 24. 11.</u> <p>Vel. VO a armád začínají připravovat a vydávat rozkazy pro prověrky a připravenost vyčl. sil a prostř. Pro „Zásah“. <u>NGŠt určuje skupinu řízení MBO v míst. 32 gen. štábu v počtu 18 osob od 08,00 24. 11., vedoucím skupiny je gen. Čadek.</u> Ministr NO dále nařizuje provést dne 24. 11. Dopoledne součinnost s představiteli MV k zajištění úkolů vyplývajících z plánu MBO na signál „Zásah“.</p> <p>Ministr NO gen. Václavík za předpokladu splnění těchto úkolů může svým vlivem a stanoviskem celé ČSLA působit na veřejnost a převážně na jednání mimořádného pléna ÚV KSČ dne 24. 11.</p> <p>U ZVO je shromážděno celé oper. odděl. a vel. ZVO seznamuje štáb s úkolem vydaným ministrem. Jsou připravovány a vydávány pokyny pro prověrku vyčlen. sil a prostř. pro MBO. Vydáváno nařízení pro vytváření oper. skupin pro řízení MBO. <u>Tato uvedená činnost v ČSLA je realizována aniž byl min. vnitřně vyhlášen jakýkoliv stupeň MBO.</u> Tato skutečnost se dostává do příkrého rozporu s plánem a směrnicemi pro MBO.</p> <p>U VVO je ustavena skupina pro řízení MBO. Velitelé divísi úkol znají a je již u divísi plněn (Pokyny vydány velitelem VVO vel. divísi během letu z Prahy do Trenčína). Je navázáno spojení na určená telef. čísla na MNO – GŠ.</p> <p>Ve večerních hodinách vystupuje v ČST gen. Václavík se stanoviskem ČSLA k současné politické situaci.</p>	<p>Výpověď gen. Václavíka před komisí, vel. ZVO gen. Zachariáše a vel. VVO gen. Andrejčáka</p> <p>Výpověď gen. Václavíka, gen. Antušáka a gen. Čadka</p> <p>Výpověď gen. Václavíka a gen. Antušáka</p> <p>Výpověď NŠ 4 A gen. Svobody Rozkaz ZAS⁹³ č. 74 čj. 0012032/109, příloha č. 13b Šifrovka č. 5364 VZVO/OS⁹⁴ příloha č. 13a⁹⁵</p> <p>Prohlášení gen. Andrejčáka příloha č. 13</p> <p>Viz známy tel. projev v ČST⁹⁶</p>
--	---

⁹³ Zvláštní armádní spojení (spojovacie stredisko).

⁹⁴ Operačná správa ZVO.

⁹⁵ Velitel ZVO v súvislosti s vývojom bezpečnostnej situácie v novembri 1989 nariadil veliteľom 1. a 4. A (M. Polákovi a M. Petrovi): „1. *Prověřte připravenost vyčleňovaných sil a prostředků k plnění úkolu. Důraz položte na kontrolu sil a prostředků předurčených k plnění úkolů v Praze; 2. Zabezpečte nepřetržitou službu na pracovišti jedním členem Vojenské rady, znajícím problematiku mimořádných bezpečnostních opatření od 08,00 hod. 24. 11. do 20,00 hodin 27. 11. 1989 [...] Hlášení o průběhu situace na teritoriu 1. a 4. armády ve dnech 24. – 27. 11. 1989 předávat na ZVO [...] do 08,30, 14,30 a 22,30 hodin. Události zvláštního významu hlásit ihned“.*

⁹⁶ Československá televízia.

24. 11. do rána	Během noci jsou z různých stupňů štábů vydávány pokyny a organizovaná součinnost na různých stupních štábů. Součástí jsou i směrnice vydávané HPS.	Tato činnost vyplývá z vydaných rozkazů, není třeba dokumentovat
07,30 – 08,20	Velitel 4 A odesílá úkol k provedení prověrky a připravenosti vyčlen. sil a prostředků na signál „Zásah“ všem divizím a 1. žb	Viz šifrovka č. 002525/4A Operační oddělení z 24. 11. příloha č. 13c ⁹⁸
DO 09,30	Stejný úkol prováděn u 1 A	Šifrovka č. 06210/3 z 24. 11. příloha č. 13d ⁹⁹
08,00 – 08,20	Divize a ostatní podřízené útvary přijímají rozkazy vel. 1 a 4 A k provedení prověrky vyčlen. sil a prostředků s pohotovostí 16,00 dne 24. 11. Hlásit však do 14,00	Protokoly s NŠt 3 msd a 4 td Příloha č. 15, NOO 4A ¹⁰⁰ příl. č. 16 s náčelníky oper. skup. 3msd příl. č. 17, s náč.oper.skup. 2 msd, příl. č. 18 ¹⁰¹ , s náč. oper.odd. VVO plk. Humajem ¹⁰² , příl. č. 19

⁹⁷ Najvyššia obrana štátu.

⁹⁸ Podľa písomného prehlásenia náčelníka štábu – 1. zástupcu veliteľa 4. armády genmjr. Z. Svobodu rozkaz ku kontrole a pripravenosti vyčlenených síl pre akciu „Zásah“ prišiel 24. 11. 1989 okolo 06,00 hod. Veliteľ A mu nariadil zabezpečiť jeho rozpracovanie šifrovku, ktorá bola spracovaná do 07,50 hod a po podpísaní veliteľom A predaná podriadeným do 08,25 hod.

⁹⁹ Náčelník štábu – 1. zástupca veliteľa 1. A I. Halva (ktorý zastupoval veliteľa A M. Poláka, navštevujúceho v tom čase vyšší akademický kurz na moskovskej Vojenskej akadémii GŠ) v pohovore uviedol, že rozkaz k spracovaniu šifrovky vydal po priamom nariadení od veliteľa ZVO Zachariáša. Do 10,34 hod. bola šifrovka odoslaná veliteľstvám podriadených divízií.

¹⁰⁰ Náčelník operačného oddelenia 4. A (plk. Pavel Pejhrimovský).

¹⁰¹ Náčelník operačnej skupiny 3. msd – pplk. Petr Kovář, náčelník operačnej skupiny 2. msd – pplk. Jaromír Pleskot.

¹⁰² Plk. Július Humaj – náčelník Odd. operačnej prípravy – zástupca náčelníka štábu VVO.

¹⁰³ Výťah z vystúpenia ministra národnej obrany M. Václavíka na mimoriadnom zjazde ÚV KSČ: „Ve Washingtonu se na počátku listopadu uskutečnila porada zástupců ministerstva zahraničních věcí Spojených států, odboru Americké zpravodajské služby pro záležitosti východní Evropy, Rady národní bezpečnosti a vybraných sdělovacích prostředků, včetně rozhlasových stanic Svobodná Evropa a Hlas Ameriky. Radili se, jak vést kampaň proti Československé socialistické republice a přišli k těmto závěrům. Co udělat v první etapě do konce letošního roku: vést kampaň zaměřenou proti československému stranickému a státnímu vedení, přičemž využít nedostatky na předvánočním trhu, nedostatky některého zboží, vyvolat velkou nervozitu a nespokojenost nakupujících a podpořit stávkové hnutí. Druhá etapa – v období konání okresných a krajských konferencí Komunistické strany Československa zneužít jejich výsledků k zásadním kádrovým změnám, což podle jejich záměrů má vést k prohlubení pasivity části obyvatel, ale i radikalizaci zejména mladé generace. Za třetí etapu je považováno období příprav a konání XVIII. sjezdu Komunistické strany Československa. Protičeskoslovenská kampaň má v tomto období aktivizovat mladou generaci a ekonomicky slabší obyvatelstvo, zejména ve větších hospodářských centrech s cílem zvýšit četnost demonstrací – ještě s demonstracemi počítají. Počítá se rovněž s tím, že se projeví některé problémy v průmyslových závodech při realizaci nového zákona o státním podniku. Celá kampaň má být orientována především na mladou generaci, na studenty vysokých škol technického směru, technickou inteligenci ve výrobních závodech a na absolventy právnických fakult. Plně je tento postup uplatňován proti Československu i v současné době, včetně činnosti protisoocialistických sil. Tak. A teď jsme tady všichni od toho, abychom přijali rozhodnutí [...] Proč to víme až nyní? Protože já jsem to dostal

VOJENSKÁ HISTÓRIA

09,30 – 11,30 Pravděpodobně	NGŠT gen. Vacek svoláva součinnostní poradu s představiteli MV k zabezpečení úkolů vyplývajících z rozkazu MNO na signály: „Hlídká“, „Stráž“, „Zásah“. Za GŠ přítomni: gen. Vacek, gen. Ducháček, gen. Vincenc, gen. Rygál. Za MV gen. Lorenc, plk. Vykypěl a plk. Šmíd. Zástupci MV přišli na poradu nepřipraveni neboť neznali účel jednání. Jak již uvedeno schůzka vyvolána ministrem NO. Představitelé MV obdrželi tel. čísla pro spojení s řídicí skupinou MBO: 42124, 43902 a 43905 (instalovány na učebně 32 GŠ) Představitelé MV byli současně seznámeni s připravovanou akcí ČSLA na signál „Vlna“ t.j. výměna obsluh pro vysílání ČSt a rozhlasu. Po odchodu gen. Vacka na ÚV KSČ řídí součinnost NOS ⁹⁷ gen. Vincenc.	Výpovědi gen. Lorence, plk. Vykypěla a plk. Šmída před komisí Viz pozn. sešit gen. Lorence a plk. Vykypěla
10,30 – 11,30	Vševojskové pluky 4 A (ale prakticky v celé ČSLA) dostávají úkoly k provedení prověrek a připravenosti vyčleněných sil a prostředků na signál „Zásah“	Viz kodogram od 5 msp č. 09003/94 3 msd 24.11, příl. č. 20; prohlášení vel. msp. plk. Husára a NŠ 9 msp, příl. č. 21a
do 19,00	<p>Útvary splnily úkoly nařízené k prověrce a připravenosti sil na signál „Zásah“. NGŠT gen. Vacek může v této době hlásit ministrovi NO, že jeho rozkaz k prověrce a připravenosti vyčleněných sil a prostředků na signál „Zásah“ i součinnost s představiteli MV byla provedena. Síly a prostředky i skupiny řízení jsou v pohotovosti. ČSLA je připravena podporovat stanoviska přijata mimoř. plénem ÚV KSČ svoji pohotovostí i možným použitím vyčleněných sil a prostředků MBO. Současně je připravena a proškolená skupina specialistů (93 osob) pro případné technické a bezp. vysílání ČST a rozhlasu.</p> <p>Vedení státu, ÚV KSČ i veřejnost jsou zároveň ovlivňováni uveřejněným „<i>Prohlášením vedoucích funkcionářů ČSLA k současným událostem</i>“.</p> <p>Z projevu gen. Václavíka na plénu ÚV KSČ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ponechat dosavadní předsednictvo ÚV beze změn vzhledem k vyhocené polit. situaci 2. Po skončení pléna ÚV okamžitě aktivizovat celou stranu, rozebrat vážnost situace, k této sa jednoznačně vyjádřit. Citace: ... „<i>Ano, máme ještě možnost politickými prostředky tuto situaci zvrátit</i>“. 3. Navrhuje Citace: „<i>Uvést do boj. pohot. armádu, Bezpečnost, Milici bez nějakých zásahů atd, aby tyto složky byly připraveny, jestliže k něčemu dojde, věci řešit. Není možno soudružky a soudr. čekat až nám něco udělají, je potřeba mít tyto síly připraveny. Ja nevolám tady po žádnem krveprolití, já navrhuji, aby jednoznačně byla přijata opatření ke sdělovacím prostředkům. Jakákoliv, jestliže ne po dobrém, tak po zlém, ale tyto sdělovací prostředky jim vzít z rukou</i>“. Požadavky a návrhy gen. Václavíka přes jeho iniciativu a nátlak ÚV KSČ neakceptoval. 	Projev MNO, příloha č. 21. výpověď pracovníků soustředěných v Ruzyni Obrana lidu z 24. 11. telev. vyst. MNO Projev gen. Václavíka na plénu ÚV KSČ, příl. č. 22 ¹⁰³

VOJENSKÁ HISTÓRIA

19.00	Gen. tajemník ÚV KSČ Jakeš s celým PUV KSČ podává demisi. Velení ČSLA vidí naprostou neschopnost politického vedení a přesvědčuje se, že není naděje řešit situaci ve státě dle jeho představ. Přes uvedené jsou od 16,00 vyčleněné síly a prostředky k vzhledem k již provedeným opatřením připraveny zahájit činnost na signál „Zásah“. Na všech štábech pracují skupiny pro řízení MBO. Použitelnost vyčleněných sil a prostředků v Praze dle zpracované dokumentace je možná do 6 hod. po vydání signálu. Ve večerních hodinách na MNO – Valy, informuje náč. HPS gen. Klícha svolaný aktiv hlavních funkc. o výsledcích mimoř. pléna ÚV KSČ. Podobný aktiv je. náčel. HPS svolán i na 25.11. odpoledne	
25.11. až 1.12.	Opatření k prověrce a přípravě sil a prostředků trvají	
27. 11.	HPS vydává pro celostátní poradu stranického aktivu připravené teze projevu MNO gen. Václavíka na tomto aktivu. Zde je uvedeno na příklad: dosud jsme obdrželi 367 rezolucí, zejména k bodu, že při řešení současných politických problémů nebude použito mocenských prostředků pokud nedojde k ohrožení života a zdraví lidí, majetku a narušení základů socialismu a vyslovuje se podpora orgánům státu, které chrání social. zákonnost, pořádek a životní jistoty občanů	Šifrovka 08026/73-35 z 27. 11. podepsán gen. Tomalík příl. č. 25 ¹⁰⁴
30. 11.	Ve večerních hodinách se dostavilo k veliteli 1 td 10 důstojníků od této divize, kteří chtěli dát podporu min. Václavíkovi pro další setrvání ve funkci. Velitel 1 td vyjednal přijetí na 1. 12. 08,00 na MNO Valy. U 3 msd vel. gen. Todavčič ve večerních hodinách od 19,00 do 21,00 osobně telefonuje i do bytů všem velitelům útvarů 3 msd a nařizuje dp 22,00 hod. odeslat na ÚV, federální vládu a FS rezoluce na podporu gen. Václavíka	Záznam o pohovoru s velitelem 1 td plk. Zbytkem Prošetření IMO ¹⁰⁵ ČSFR na stížnost kpt. Kjučukova od 2 žpr. ¹⁰⁶

a poslal soudruhu generálnímu tajemníkovi včera. Taky naše kontrarozvědka nemůže všechno mít hned. Ti tam taky nasazují krk kvůli naší republice. A získávají materiál s nasazením vlastního života. A jsou u nás lidé, kteří to dostanou, předají to našim protivníkům, aby to ještě proti nám zneužili. Já tady nelžu, já jsem voják. Já říkám pravdu, co proti nám dělají [...] Já proto navrhuji [...] za prvé nechat předsednictvo ústředního výboru v takovém složení, v jakém je [...] protože jestliže dneska vyměníte tady toto předsednictvo a přijde i nový generální tajemník, než se nový generální tajemník rozebere ve všem, co je, může být pozdě [...] dále navrhuji, aby [...] byly svolány mimořádné schůze základních organizací strany, byla rozebrána vážnost situace, která v této republice je a aby se komunisté jednoznačně k této věci vyjádřili a postavili [...] Áno, máme ještě možnost politickými prostředky tuto situaci zvrátit. Za třetí navrhuji, uvést do bojové pohotovosti [...] Jinak jako voják věřím, že nebude potřeba tady těchto prostředků použít, že zvítězí zdravý rozum, ale jako komunista, jako voják, který oddal celý život naší dělnické třídě, našemu socialistickému společenskému řádu, jinak jednat nemohu“.

¹⁰⁴ Zaujímavo vyznievali aj niektoré ďalšie pasáže: „Uviedomujeme si plne, že vzniklá situácia a jevy, ktoré ji doprovádzajú, majú i medzinárodný aspekt. S obavami sledujeme zasahovanie zahraničných síl do našich opatrení a snahu o jejich koordinovaný postup proti nám [...] znovu zdôrazňuji, že základní hodnotou naší armády bylo a je její pevné spojení s lidem naší vlasti. Od jejího osvobození Československa lidová armáda nikdy nešla proti zájmům lidu a společnosti, nikdy nevystoupila proti dělníkům, rolníkům a inteligenci. naopak, vždy byla stabilizujícím faktorem vnitropolitické situace a zárukou obrany země proti vnějšími nepříteli. Armáda i v této složité situaci nadále chrání svoji

VOJENSKÁ HISTÓRIA

1. 12.	Na MNO se sešlo asi 100 dôstojníku a po príchodu min. Václavíka vystúpil gen. Kylar s požiadavkou, aby gen. Václavík zůstal ve funkcii. Po té delegace odjela na sjezd JZD ¹⁰⁷ , aby jednala s předs. vlády Adamcem. Předseda vlády nebyl přítomen. Jedna skupina s gen. Kylarem v čele odjela na předsednictvo vlády. Druhá skupina zůstala na sj. JZD. Vedoucím byl plk. Zbytek, který zde pronesl proslov se stanoviskem hlavních funkcí ČSLA.	Projev plk. Zbytek na sj. JZD (telev. záznam)
22. 12.	Ministr NO svým rozkazem (gen. Vacek) čj. 07878311-OS ruší dnem 22. 12. 1989 platnost dokumentace pro MBO ze dne 18. 5. 1971. Dokumentaci zpracovanou k realizaci uložte v zapečetěných obalech u NŠt svazů, svazků, útvarů, ústavů a zaříz. ČSLA kde byla zpracována. Její likvidaci neprovádět. Splnění úkolů mně hlaste cestou 1. ZNGŠ 27. 12. 1989 v 15,00 hod.	Šifrovka příl. č. 23
prosinec	HPS pokračuje v intenzivním politickém ovlivňování v duchu politiky KSČ (na pr. 29. 11. odesílá inf. ÚV KSČ k celost. akt. strany kde v bodu 8 uvedeno např. ... „odmítáme požadavky na likvidaci LM, ZO KSČ na pracovištích a předání majetku strany“. V bodě 10 odmítají nevybíravé útoky OF na presidenta. Nebo ze dne 7. 12. – zasláné sdělení ÚV KSČ kde kritizují postoje OF, obavy o diskriminaci KSČ. Podepsal gen. Tomalík)	Šifrovka 08029/63-35 příl. č. 27 ¹⁰⁸ Šifrovka 08026/94-35 ze 7. 12. příl. č. 26 ¹⁰⁹

zemi tím, že organizovaně plní úkoly výchovy a výcviku podle stanovených programů. V jednotkách a útvarech převládá atmosféra odpovědnosti, kázně a pořádku“.

¹⁰⁵ Inšpekcia ministra obrany.

¹⁰⁶ Sťažnosť príslušníka 2. ženijného práporu 3. msd Kjučukova prezidentovi republiky z júla 1990 o tom, že „v armáde se nic neděje, že všechno zůstává stejné jako za totality“, viedli v konečnom dôsledku k ustanoveniu prezidentskej Komisie. Jeho sťažnosť náčelník Vojenskej kancelárie prezidenta republiky genpor. L. Tomeček najprv postúpil na vyriešenie priamo ministrovi obrany (t.j. prekvapivo tomu, na koho bolo sťažované). Ten úlohou poveril svoju Inšpekciu, ktorej zostavená Komisia tvrdenia Kjučukova potvrdila.

¹⁰⁷ Jednotné zemědělské (roľnícke) družstvo.

¹⁰⁸ Informácia okrem iného v bode 4 „navrhuje ÚV KSČ provést analýzu celého čtyřicetiletého období budování socialismu včetně let 1968 – 1969“, v bode 5 „vést aktivní dialog a spolupracovat se všemi, kteří chtějí budovat socialistické Československo; to i se těmi jednotlivci a skupinami, které jsou soustředěny v Občanském fóru a dodržují tyto postoje. Současně ale ukazovat pravou tvář těch, kteří se jakoby jménem občanů snaží rozbit socialistické zřízení a naši KSČ“ a v bode 6 „umožnit členům KSČ vyloučeným a vyškrtnutým ze strany v souvislosti s vývojem v letech 1968 – 1969 návrat do KSČ, pokud jsou pro socialismus“.

¹⁰⁹ V stanovisku sa uvádzalo: „Ukazuje se, že Občanské forum si přivlastňuje politickou linii na demokratizaci společnosti prosazovanou KSSS a soudruhem Gorbačovem. Snaží se ji zneužívat všemi prostředky v boji proti KSČ. Naše pozice je taková: Jednoznačně podporujeme a hlásíme se k politice přestavby a demokratizace, kterou jako první zahájila KSSS. Je to politika, která představuje zásadní rozchod s chybnými představami a praktikami minulosti, politika, která představuje jasný program rozvoje a zdokonalování socialismu a která zabezpečuje Komunistické straně Sovětského svazu avantgardní úlohu v sovětské společnosti. Politika KSSS je pro nás inspirací a zdrojem poučení, rozvíjíme ji v souladu s našimi podmínkami, tradicemi, mentalitou lidí v zájmu další prosperity Československa jako mezinárodně suverenního socialistického státu. Také my jsme se rozešli s chybami minulosti a jednoznačně se distancujeme od politiky minulého vedení KSČ, která způsobila vážnou krizi v naší straně a celé společnosti [...] I nadále se budeme opírat o těsnou spolupráci s KSSS [...] Současně máme právo požadovat, aby v politickém dění [...] KSČ nebyla diskriminována“.

